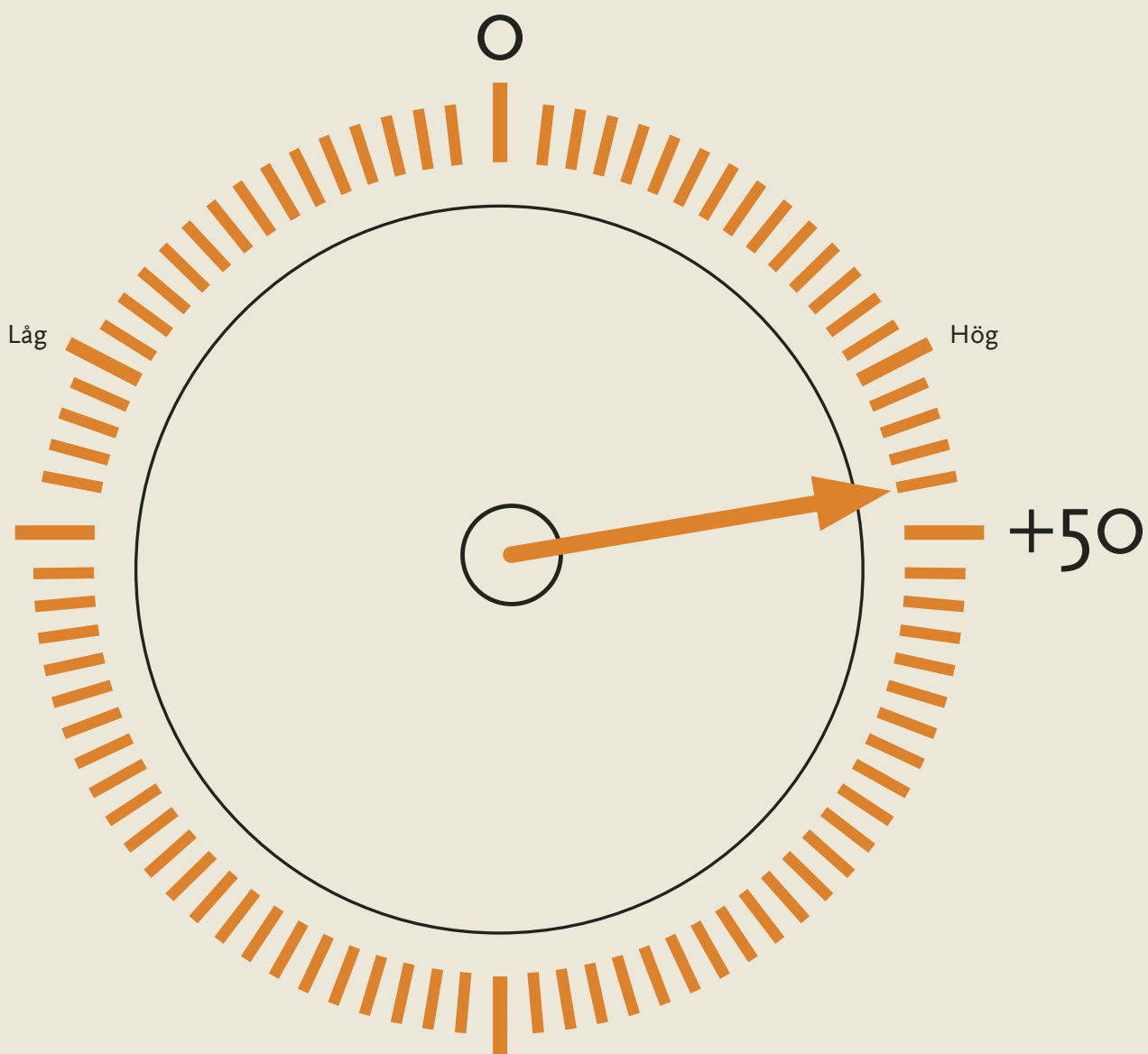

Hösten 2006

Konjunkturbarometer Norrland

Topplån för företag™

NORRLANDS
FONDEN

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	2
Branschanalyser	
Tillverkningsindustri	4
Massa- och pappersindustri	5
Verkstadsindustri	6
Trävaruindustri	7
Byggnadsindustri	8
Industriinvesteringar	8
Uppdragsverksamhet	9
IT-verksamhet	9
Detaljhandel	10
Turism	10
Exporten i Norrland	11
Länsöversikter	
Gävleborgs län	12
Västernorrlands län	13
Jämtlands län	14
Västerbottens län	15
Norrbottnens län	16
Branschöversikt	17
Undersökningsmetodik	17

Intressenter

En årlig konjunkturbarometer för Norrland har genomförts sedan 1988. Ett uppehåll gjordes 1999. Den görs i dag av Statistiska centralbyrån på uppdrag av Norrlandsfonden.

Projektansvarig

Mikael Backgård, Norrlandsfonden
tfn 0920-24 42 68
mikael.backgard@norrlandsfonden.se

Produktion

Bo Sandén, Statistiska centralbyrån
tfn 08-506 946 94, bo.sanden@scb.se

Fler exemplar av rapporten kan rekvideras direkt från någon av ovanstående kontaktpersoner. En pdf-fil kan hämtas hem från www.norrlandsfonden.se. OH-material med diagram från denna rapport kan beställas från SCB.

Om undersökningen

Konjunkturbarometern för Norrland bygger på en postenkät till ca 900 företag inom följande huvudbranscher: tillverkningsindustri, byggnadsindustri, detaljhandel, uppdragsverksamhet, IT-verksamhet samt turism. Undersökningen, som ger en totalbild för hela Norrland, har dessutom brutits ned på de 5 länen Gävleborgs län, Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län.

Höstens mätningar – där svaren från företagen samlats in under september och oktober månad – avser utfall för första halvåret 2006, en nulägesbeskrivning för hösten i år och en prognos för första halvåret 2007.

En utförligare beskrivning av undersökningen finns under rubriken Undersökningsmetodik på sidan 17.

Högtryck över Norrland

Det är med stor glädje jag denna gång kan presentera konjunkturbarometern för Norrland. Resultaten från höstens undersökning bekräftar vad många säkert redan känt på sig, att det för närvarande går väldigt bra för de norrländska företagen. De senaste två åren har vi noterat vissa förbättringar i det ekonomiska klimatet i regionen, men också kunnat konstatera att det riktiga lyftet i konjunkturen inte velat infinna sig. Med tanke på den optimism företagen visade i höstas kunde man ana att förbättringen skulle bli mer påtaglig efter årsskiftet. Det är bara att konstatera att utvecklingen sedan förra hösten överträffat alla förväntningar.

En snabb och kraftig uppgång har i år skett inom i princip hela näringslivet, och för första gången på länge upplever vi i Norrland en traditionell högkonjunktur. Anmärkningsvärt är också hur bred den nuvarande konjunkturuppgången är. Så gott som samtliga undersökta branscher befinner sig i eller är på väg in i en högkonjunktur. Man får gå tillbaka till i slutet av 1980-talet för att finna motsvarande styrka i den ekonomiska utvecklingen.

Det Konjunkturindex som beräknas för att sammanfatta det ekonomiska läget i Norrland står under hösten i +48, vilket med bred marginal överträffar den gräns på index +40 som schablonmässigt kan sägas avgränsa en högkonjunktur. Det innebär samtidigt en kraftig förbättring från förra höstens index på +17. Utfallet

har också vida överträffat förväntningarna då prognosen för våren i år var utsatt till index +28.

Den regionala konjunkturbilden är nu också mer enhetlig än tidigare även om vissa variationer mellan länen fortfarande förekommer. Allra starkast är det längst ned i syd och högst upp i norr – Gävleborg och Norrbotten ligger under hösten tillsammans i topp på konjunkturkurvan, båda med Konjunkturindex +56. Det är egentligen bara i Västernorrland högkonjunkturen ännu inte riktigt fått fäste, beroende på det fortsatt besvärliga efterfrågeläget där för massa- och pappersindustrin.

Det är de varuproducerande näringarna som fungerar som start- och tillväxtmotorer i Norrland. Redan förra året hade gruvnäringen samt järn- och stålindustrin kommit in i en högkonjunktur. Denna har i år sedan snabbt spridit sig till hela trävaruindustrin, verkstadsindustrin och byggsektorn. Efter sommaren har högkonjunkturen nått även konsultbranscherna. Näst i tur att ta del av de riktigt goda tiderna tycks detaljhandeln stå.

Även om den ekonomiska bilden är mycket ljus är den ändå inte problemfri. Utbudsbegränsande faktorer – som råvarubrist inom trävaruindustrin, för liten maskinkapacitet hos massa/papper och järn- och stålindustrin samt stor brist på arbetskraft inom flera viktiga branscher – är betydligt mer utbredd bland företagen än för ett år sedan. Det kan innebära stora bekymmer för många företag om det

nuvarande starka efterfrågeläget skulle hålla i sig. Sannolikheten för detta är stor med hänsyn till att företagets optimism om konjunkturen inför våren är nästan lika utbredd som för ett år sedan.

Jag vill slutligen rikta ett speciellt tack till de företag som tagit sig tid att besvara vår enkät. Även denna gång har deltagandet i undersökningen varit mycket högt. Svar har inkommit från inte mindre än 95 procent av de ca 900 företag som valts ut över hela Norrland att ingå i undersökningen. Dessa får nu tillbaka sina uppgifter i form av branschstatistik och geografiska sammanställningar.

Lars-Olov Söderström

ÖVERTRÄFFADE FÖRVÄNTNINGAR – BRED OCH KRAFTIG UPPGÅNG

Förra hösten hade konjunkturuppgången i Norrland bromsats upp och endast en mindre förbättring hade då skett på ett år sikt. Den optimism som var utbredd i det norrländska näringslivet för ett år sedan inför sommaren i år har dock infriats och i de flesta fall t.o.m. överträffats. Därmed råder en bred högkonjunktur inom stora delar av det norrländska näringslivet under hösten. Man får gå tillbaka till i slutet av 1980-talet för att hitta ett motsvarande konjunkturläge. Den nuvarande uppgången är bred och omfattar nästan samtliga undersökta branscher. Den allra största förbättringen redovisar uppdragsverksamheten tätt följt av den viktiga tillverkningsindustrin. Antalet anställda visar en markerad ökning sedan i våras och bristen på arbetskraft är nu utbredd i många branscher.

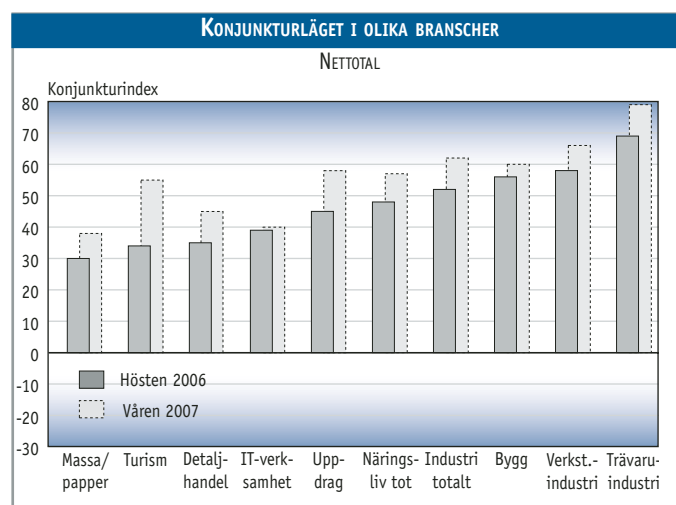
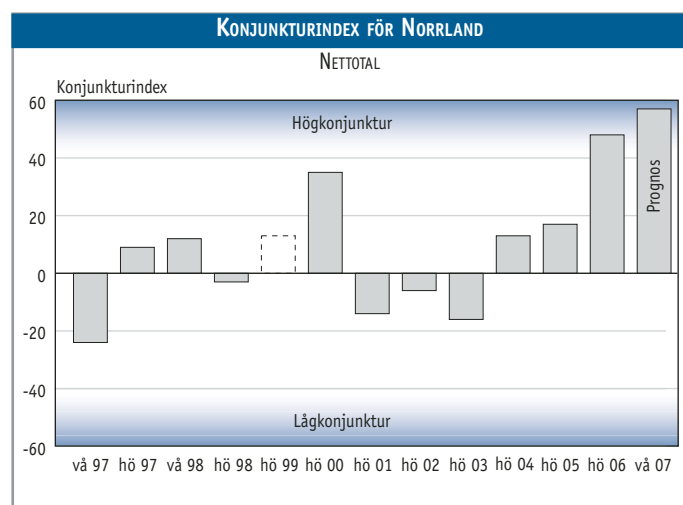
Den regionala konjunkturbilden är nu mer enhetlig än tidigare med en traditionell högkonjunktur inom fyra av norrlandslänen. I Västernorrland drar massa- och papper samt detaljhandeln ned helhetsomdömet något. De norrländska företagens optimism inför det närmaste halvåret är nästan lika utbredd som för ett år sedan. Högkonjunkturen väntas bestå till våren med den största förbättringen för detaljhandeln och uppdragsverksamheten.

Konjunkturindex för Norrland som teoretiskt kan variera mellan -100 och +100, och som utgör företagens egna bedömningar av det aktuella konjunkturläget visar denna höst ett värde på +48, vilket indikerar en stark högkonjunktur. Gränsen för högkonjunktur kan schablonmässigt dras vid index ca +35/+40. Det är alltså en kraftig förbättring från förra höstens index på +17 som överträffar företagens optimistiska förväntningar för ett år sedan. Prognosen för Konjunkturindex inför våren i år var utsatt till +28. Uppgången är bred och

högkonjunkturen är förankrad i de allra flesta branscher över hela Norrland. Massa/papper och detaljhandeln i Västernorrland släpar dock efter. Högst upp på konjunkturkurvan ligger fortfarande byggindustrin med Konjunkturindex +56, närmast åtföljd av tillverkningsindustrin och uppdragsverksamheten med index +52 respektive +45. Även detaljhandeln och turistnäringens Konjunkturindex har förbättrats till +35 respektive +34. Samtliga huvudbranscher – särskilt detaljhandeln och uppdragsverksamheten – räknar med en ytterligare förbättring av konjunkturläget det närmaste halvåret. Konjunkturindex för näringslivet i sin helhet är, baserat på företagens bedömningar, till våren beräknat till +54.

Arbetsmarknaden har förbättrats sedan förra hösten. För första gången på länge visar sysselsättningen en mer markerad ökning. Under det senaste halvåret, sedan i våras, har sysselsättningen ökat i en hygglig omfattning; 33 procent av företagen redovisar en ökning av antalet anställda mot 23 procent som minskat sin personal. Det är främst uppdragsverksamheten och framför allt byggindustrin som ligger bakom utvecklingen. Men även tillverkningsindustrin står för en liten nettoökning av personalen. Inför våren fortsätter personalplanerna att peka svagt uppåt i avtagande takt, delvis beroende på säsongnormala variationer. 20 procent av företagen avser att utöka personalstyrkan till våren mot – en mindre andel än tidigare – 18 procent som redovisar planer på personalnedskärningar.

IT-sektorn som omfattar elektronikindustri, datakonsulter och teleoperatörer upplever en högkonjunktur under hösten. Läget har därmed förbättrats kraftigt det senaste året för den tjänstebaserade delen av sektorn och kommit i kapp den tidigare ledande IT-industrin. IT-industrins exportordergång och omsättningen inom hela sektorn beräknas fortsätta att öka

REGIONAL BRANSCHKONJUNKTUR TENDENS UNDER HÖSTEN 2006								BRANSCHKONJUNKTUREN I NORRLAND
	Gävle- borgs län	Väster- norrlands län	Jämt- lands län	Väster- bottens län	Norr bottens län	Hela Norrland	Hela Sverige	
Tillverkningsindustri, totalt	++	+	+	++	++	++	+	Branschkonjunkturen i Norrland har förbättrats kraftigt sedan förra hösten och samtidigt blivit än mer enhetlig än tidigare. Samtliga undersökta branscher befinner sig i ett starkt konjunkturläge och i flertalet fall i en högkonjunktur eller på god väg in i en sådan. Allra starkast och mest enhetlig i regionen är högkonjunkturen inom byggbranschen med ett genomsnittligt Konjunkturindex på +56. Tätt efter följer tillverkningsindustrin med ett Konjunkturindex på +52, en kraftig uppgång från index +18 förra hösten. Starkast är industrikonjunkturen i Norrbotten med Konjunkturindex +76 följt av Gävleborg med index +64. Västernorrland släpar fortfarande efter med index +17. Industrikonjunkturen toppas av stål- och metall, trävaru- samt verkstadsindustri med index +73, +69 respektive +58. Detaljhandeln ligger fortfarande något efter med ett Konjunkturindex på +35, men i Västerbotten (bäst här med index +47), Gävleborg och Jämtland har handeln under hösten högkonjunktur.
• trävaruindustri	++	++	++	++	++	++	++	
• massa- och pappersindustri	++	--				+	+	
• verkstadsindustri	++	++	+	++	++	++	+	
Byggnadsindustri	++	++	++	++	++	++	++	
Industrinvesteringar	+	-	-	+	++	++	+	
Uppdragsverksamhet						++	++	
IT-verksamhet						++	+	
Detaljhandel	++	+	++	++	+	+	+	
Turism						+		

ganska kraftigt första halvåret 2007. Konjunkturen väntas bli oförändrad till våren, men vartannat tjänsteföretag planerar att nyanställa. Lika många lider idag brist på branschkompetent personal.

Detaljhandelns optimistiska förväntningar från förra hösten har infriats. Uppgången i försäljningen, som blev större än förutsetts under våren, fortsätter efter sommaren. Försäljningsvolymen beräknas öka kraftigt under andra halvåret i år. Optimismen inför våren är på topp inom detaljhandeln i hela Norrland då högkonjunkturen har vuxit sig ännu starkare samtidigt som den redan goda lönsamheten väntas ha förbättrats ytterligare.

Byggindustrins konjunktur som var relativt stark redan för ett år sedan har förbättrats kraftigt ytterligare till en stark högkonjunktur som är utbredd över all de fem norrlandslänen under hösten. Byggindustrin har nu det bästa konjunkturläget av samtliga undersökta branscher. Utvecklingen har överträffat alla förväntningar. Två av trebyggare har utökat personalstyrkan sedan i våras. För resterande är personalantalet oförändrat. 92 procent av företagen är nöjda eller mycket nöjda med orderböckerna. För två av trebyggare är brist på arbetskraft främsta hinder för expansion. En ytterligare förbättring i byggbranschen är att vänta under våren.

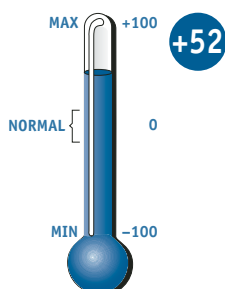
Uppdragsverksamhetens upplevda dämpning under förra hösten var som väntat tillfällig och snabbt övergående. Ökningen i omsättningen under första halvåret i år har accelererat under hösten. En normalkonjunktur har övergått till en högkonjunktur på ett år. Lönsamheten är betydligt bättre än normalt. En ytterligare kraftig expansion av både omsättning och antal anställda väntas under nästa halvår.

Tillverkningsindustrins konjunktur har enligt förväntningarna förbättrats sedan förra hösten. Förstärkningen som är mycket kraftig – till ett Konjunkturindex på +52 – som är klart större än förutsett kan jämföras med index +18 för ett år sedan. En bred och stark högkonjunktur råder för tillverkningsindustrin under hösten i hela Norrland förutom i Västernorrland där en försvagning för massa/papper drar ner helhetsomdömet. För hela trävaruindustrin, stål- och metallverk samt verkstadsindustrin råder en stark högkonjunktur i Norrland. Orderstockarna, som 85 procent av industrin är nöjd med under hösten, har byggts på kraftigt det senaste halvåret. Antalet anställda visar, totalt sett, efter en kraftig nedgång för massa/papper, en viss ökning sedan i våras. Förbättringarna avseende konjunktur, industriproduktion och orderingång ser ut att fortsätta under första halvåret 2007, men i avtagande takt.

BRED OCH STOR OPTIMISM

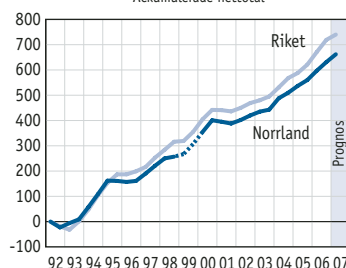
Utpräglad högkonjunktur för tillverkningsindustrin med kraftigt stigande ordergång och stora orderstockar ger viss brist på kvalificerad arbetskraft.

För 1999 saknas data för Norrland. Streckad linje markerar uppskattad trend.

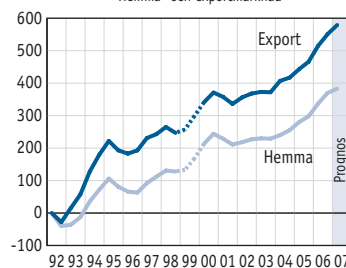
INDUSTRIPRODUKTION

Akkumulerade netttotal

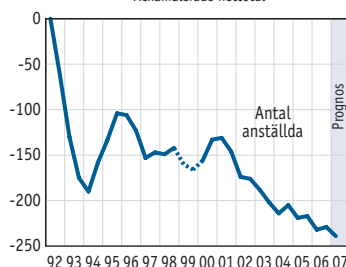
ORDERINGÅNG

Hemma- och exportmarknad

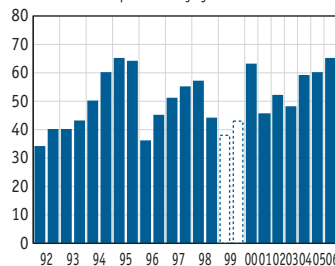
ANTAL ANSTÄLLDA

Akkumulerade netttotal

KAPACITETSUTNYTTJANDE

Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

Efterfrågesituationen för den norrländska tillverkningsindustrin har förbättrats markant under de senaste tolv månaderna. Ordergången från exportmarknaderna ökade kraftigt under första halvåret i år och betydligt mer än förväntat. Den gynnsamma utvecklingen har fortsatt under andra halvåret. Framför allt har efterfrågeökningen riktats mot skogs- och verkstadsbranscherna. Även ordergången från hemmamarknaden har tilltagit, om än något lugnare än exportordergången. Två tredjedelar av företagen inom tillverkningsindustrin rapporterar att orderstocken har ökat från mitten av mars till mitten av september i år och två femtedelar av företagen anser att orderstocken är förhållandevis stor. Det är en klart högre andel än för ett år sedan.

Stark konjunktur

Det förbättrade orderläget avspeglas i företagens bedömning av konjunkturläget. Konjunkturindex – som kan anta värden mellan -100 och +100 – låg i mitten av september på 52. Det är en uppgång från 18 i september 2005, 11 i september 2004 och -15 i september 2003. Norrlandsindustrin räknar med att konjunkturuppgången ska fortsätta en bit in i 2007. Exportordergången förutses fortsätta öka under första halvåret 2007. Här är företagen inom skogs- och kemibranscherna mest optimistiska. Även ordergången från hemmamarknaden väntas stiga, men i något lugnare takt än på exportsidan. Företagen inom trävaruindustrin förutser dock ett fortsatt starkt efterfrågeläge på hemmamarknaden.

Utvecklingen av produktionsvolymen har följt efterfrågeexpansionen. Produktionen drogs upp kraftigt och mer än planerat under första halvåret i år, med undantag för

järn- och stålindustrin. Produktionsökningen fortsatte under andra halvåret, med verkstadsbranscherna som ledande. Andelen företag som arbetar med fullt kapacitetsutnyttjande har stigit något sedan i mitten av september 2005 och var i mitten av september i år 65 procent. Parallellt härmed har andelen företag som anser att efterfrågeläget utgör ett hinder för fortsatt expansion minskat, samtidigt som maskiner och anläggningar i ökad utsträckning nu utgör ett hinder.

Färdigvarulagren i tillverkningsindustrin som helhet har dragits ner från mars till september i år och anses nu som i stort sett lagom stora. Företagens planer och förväntningar visar att produktionen fortsätter att öka under första halvåret nästa år i ungefär samma omfattning som under innevarande halvår. För verkstadsindustrin förefaller uppgången bli något dämpad jämfört med andra halvåret i år, medan massa- och pappers- samt järn- och stålindustrin har planer på en påtagligt accelererad produktionsutveckling.

Splittrad sysselsättningsbild

Nästan hälften av företagen inom verkstadsindustrin ökade antalet anställda från mars till september i år. Även en stor del av trävaruindustrin har anställt fler. Däremot visar massa- och pappers- samt järn- och stålindustrin negativa tal. Bilden är ungefär densamma när det gäller sysselsättningsutvecklingen fram till mitten av mars 2007. Verkstads- och trävaruindustri räknar med att fortsätta öka antalet anställda, medan massa- och pappers- samt järn- och stålindustrin drar ner sysselsättningen något ytterligare. Två femtedelar av verkstadsindustrin redovisar brist på såväl yrkesarbetare som tekniska tjänstemän i mitten av september i år.

EXPORTMARKNADEN DRAR

Konjunktursituationen för massa- och pappersindustrin har förbättrats påtagligt sedan i fjol. Bakom detta ligger i första hand en mycket stark exportmarknad. Den mycket positiva utvecklingen ser ut att fortsätta även under 2007. Sysselsättningen som minskat under lång tid fortsätter nedåt i snabb takt.

Massa- och pappersindustrin har sedan i fjol upplevt en ganska markant förbättring av konjunkturläget. Orderingen ökade i våras kraftigt jämfört med hösten 2005 och överträffade förväntningarna rejält. Speciellt märkbar var förstärkningen av exportmarknadsefterfrågan, som blev mycket starkare än vad man tidigare väntade sig. Som resultat av den ökande orderingen så steg de producerade volymerna kraftigt. Tre företag av fem höjde produktionsnivån jämfört med föregående halvår. Efterfrågan och produktion stiger enligt de bedömningar som nu gjorts i god takt även under innevarande höst. Orderböckerna har fyllts på under det senaste året och därmed har orderstocksomdömena blivit mera positiva än tidigare. Företagens bedömning av det rådande konjunkturläget har förbättrats dramatiskt sedan förra året.

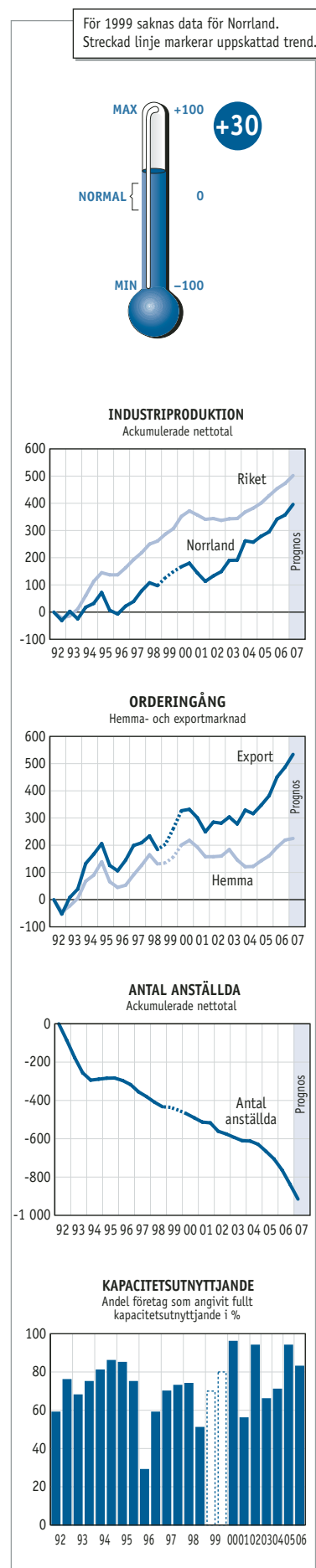
Mycket bättre konjunktur

Konjunkturindex för september i år har beräknats till +30, mätt på en skala som sträcker sig från -100 till +100. Detta kan karaktäriseras som en stark konjunktur, även om den fortfarande framstår som något sämre än för flertalet andra industribranscher i Norrland, om man då bortser från kemiindustrin. Det kan emellertid också konstateras att ett företag av fyra fortfarande tycker att konjunkturläget är dåligt. Den allt mer stigande produktionsnivån har lett till att kapacitetsutnyttjandet, trots genomförda investeringar, ligger fortsatt högt. 83 procent av företagen i massa- och pappersbranschen angav att de utnyttjade den tillgängliga produktionskapaciteten fullt ut i september.

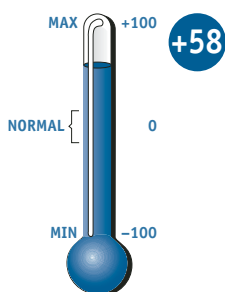
Utsikterna för kommande halvår ser mycket ljusa ut. Företagen i branschen väntar sig att konjunkturläget kommer att förbättras ytterligare. Exportmarknaden, som under relativt lång tid drivit på utvecklingen, väntas stå för huvuddelen av efterfrågeökningen även fortsättningsvis. 47 procent av företagen tror på en ökad ordergång från exportmarknaden, medan övriga företag räknar med att nivån kommer att vara oförändrad. Som ett resultat av den stigande orderingen planerar två företag av fem för att höja de producerade volymerna ytterligare.

Högt kapacitetsutnyttjande

Den tillgängliga maskinkapaciteten skulle eventuellt kunna innebära ett problem vid genomförande av företagens expansionsplaner. Det kan dock konstateras att kapacitetsutnyttjandet var lika högt som för närvarande redan för ett år sedan och de investeringar som har genomförts har tillåtit en markant produktionshöjning, utan att därför kapacitetsutnyttjandet slagit i taket. Andelen företag som anser att maskin- och anläggningskapaciteten är största hindret för expansion har faktiskt minskat det senaste året, från 66 procent till 45 procent. Sysselsättningen i branschen har, på grund av en kontinuerlig rationalisering av produktionsprocessen, varit under oavbruten nedgång under lång tid. Detta mönster ser inte ut att brytas under den närmaste framtiden. Fyra företag av fem drog ned på personalen det senaste halvåret och nedskärningarna på personalsidan verkar fortsätta i samma höga takt under det kommande halvåret.

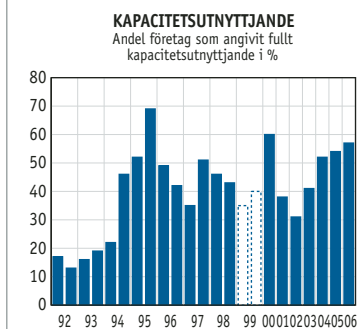
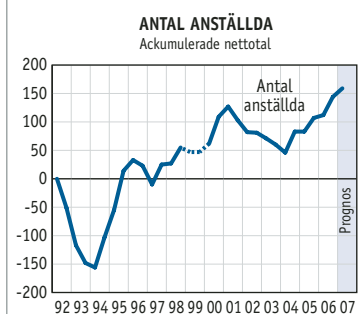
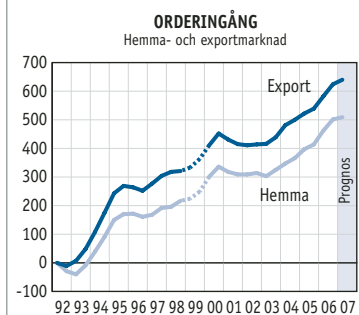
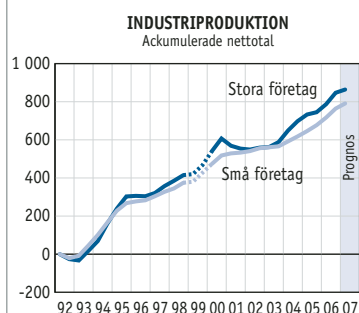

För 1999 saknas data för Norrland.
Streckad linje markerar uppskattad trend.

BRISTEN PÅ ARBETSKRAFT BREDER UT SIG

Konjunkturläget har förbättrats klart mer än väntat i verkstadsindustrin där det nu råder en stark högkonjunktur. Orderböckerna har fyllts på ordentligt och det har skett omfattande nyanställningar sedan i våras. I prognoserna är företagen återigen lite försiktiga, men tror på en fortsatt förbättring av konjunkturläget till våren.

Sedan förra höstens förhållandevis starka konjunkturläge har verkstadsindustrin nu definitivt tagit sig upp till en högkonjunktur. Konjunkturindex har stigit från +33 till +58, detta trots att företagen var väldigt försiktiga inför den närmaste framtiden förra hösten. Företagens försiktighet kan delvis bero på att de optimistiska prognoserna inför förra hösten inte infriades. Förbättring syns främst bland de mindre företagen (färre än 100 anställda) där konjunkturindex har stigit från +22 till +53, men även för de större företagen har det skett en tydlig förbättring. Spridningen mellan länen har minskat ytterligare, med undantag för Jämtland där konjunkturindex ligger på +20 medan det för övriga län ligger runt +60.

Nyanställningarna har fortsatt

Såväl hemma- som exportmarknaden har utvecklats oväntat positivt. Orderingången från båda marknaderna har ökat mycket kraftigt under första halvåret i år och allt pekar på att utvecklingen även kommer att hålla i sig året ut. Detta har lett till en synnerligen kraftig påbyggnad av orderstocken och stocken bedöms nu som betydligt bättre än normalt.

I och med den ökade orderingången har nu produktionstakten tilltagit betydligt snabbare än vad företagen tidigare hade räknat med. Under första halvåret i år var produktionsökningarna mycket kraftiga och under innevarande halvår ser ökningstakten ut att kunna tillta ytterligare något. Med välfyllda orderböcker och allt kraftigare produktions-

ökningar har företagen kunnat känna sig trygga i de omfattande nyanställningar som genomförts sedan i våras.

Trots produktionsökningen har färdigvarulagren hållits nere och bedöms som lagom stora. Kapacitetsutnyttjandet ligger kvar på en relativt hög nivå. Bristen på arbetskraft har dock ökat betydligt, och för yrkesarbetare börjar den nu bli akut för många företag, 41 procent av företagen upplever en brist på yrkesarbetare medan andelen företag med brist på tekniska tjänstemän är 27 procent.

Främsta expansionshindret är fortfarande efterfrågeläget, men andelen har minskat snabbt till 32 procent. Dessutom ser 21 procent av företagen inga hinder alls och 17 respektive 16 procent av företagen ser maskiner och anläggningar respektive tillgång på arbetskraft som främsta expansionshinder.

Högkonjunkturen väntas hålla i sig

Inför våren är företagen fortsatt ganska optimistiska och tror på en hygglig förbättring av konjunkturläget. Främst är det de mindre företagen som ser en ytterligare förbättring framför sig. Ökningen i orderingången ser dock ut att mattas av under första halvåret nästa år. På hemmamarknaden spås bara en svag ökning, medan det på exportmarknaden ändå ser ut att kunna bli en måttlig förbättring. Även för produktionen väntar sig företagen en avmattning, men ökningen väntas ändå kunna bli hygglig och nyanställningarna bör också kunna fortsätta om än i en något måttligare takt.

LYSANDE TIDER FÖR SÅGVERKEN

Konjunkturbilden för trävaruindustrin har förbättrats mycket kraftigt sedan förra hösten. Sågverken går allra bäst just nu. Bilden ser mycket positiv ut även för första halvåret 2007. Kapacitetsutnyttjandet är mycket högt, speciellt för sågverken. Sysselsättningen är stadd i viss uppgång.

Det var i höstas ganska optimistiska tongångar från företagen i trävarubranschen. Utvecklingen under våren 2006 visade sig överträffa förväntningarna och orderingången steg kraftigt, både från export- och hemmamarknaden. Detta medförde ganska avsevärda produktionshöjningar jämfört med föregående halvår. Uppgången ser ut att fortsätta i samma höga takt under innevarande höst. Omkring 60 procent av företagen i branschen tror på en ökande orderingång och det ser ut att resultera i ökande produktion, om än inte i riktigt denna höga takt. Orderstockarna har ökat rejält det senaste året, samtidigt som mer än hälften av företagen rapporterade minskande färdigvarulager. Endast 7 procent av trävaruföretagen var i september missnöjda med orderstockens storlek, medan tre företag av fem tyckte att lagren låg på en lagom nivå. Kapacitetsutnyttjandet har stigit sedan förra året. Tre fjärdedelar av sågverken angav att de körde för fullt – denna andel var ett år tidigare 57 procent. Konjunkturindex för branschen har för hösten beräknats till +69, vilket bör tolkas som en mycket stark högkonjunktur. För hela den norrländska industrin var index +52. Det är också en mycket kraftig förbättring sedan förra året, då motsvarande beräkning gav ett index på +6, normalkonjunktur. Det är inga stora skillnader i bedömningarna mellan de större och de mindre företagen.

Sysselsättningen fortsätter att stiga

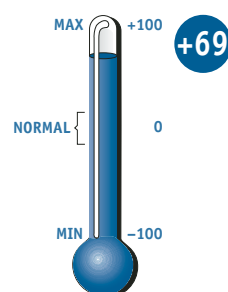
Tron på fortsatt uppgång är stark. Fyra företag av tio räknar med att konjunkturläget förbättras ytterligare under början av 2007, medan andelen som förutspår en avmattning är försumbar. Både export- och hemma-

marknaden väntas tillväxa i ungefär samma takt. Flertalet företag planerar för ökade produktionsvolym, eller åtminstone för att hålla produktionen på en oförändrad nivå. Sysselsättningen i branschen har varit stigande det senaste året och denna tendens ser ut att fortsätta. En fjärdedel planerar för nyanställningar av personal det kommande halvåret, medan 66 procent räknar med oförändrad nivå på personalstyrkan.

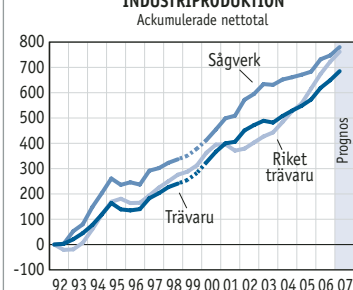
Högt kapacitetsutnyttjande för sågverken

För sågverken ser det om möjligt ännu bättre ut än för hela trävarubranschen. Konjunkturindex har uppmätts till +89 – en remarkabel uppgång under de senaste två åren och det klart högsta värdet för någon av branscherna i den norrländska industrin. Hösten 2004 var motsvarande värde -42. För september 2005 beräknades index till -6. Kapacitetsutnyttjandet var också det mycket högt. 90 procent av sågverken angav fullt kapacitetsutnyttjande – bland företag med minst 100 anställda angav samtliga att de körde för fullt. Den starka konjunkturen ser ut att fortsätta under första halvan av 2007. Omkring en tredjedel räknar med fortsatt stegrad efterfrågan och ungefär samma andel planerar för att höja produktionen ytterligare. Det höga kapacitetsutnyttjandet kan komma att innebära problem med att vidta höjningar av produktionen, men andelen företag som anger maskiner och anläggningar som största hinder för att expandera verksamheten är ännu inte högre än en fjärdedel. Sysselsättningen i sågverksbranschen har varit ganska stabil under senare tid och detta verkar bli fallet även under kommande halvår.

För 1999 saknas data för Norrland. Streckad linje markerar uppskattad trend.

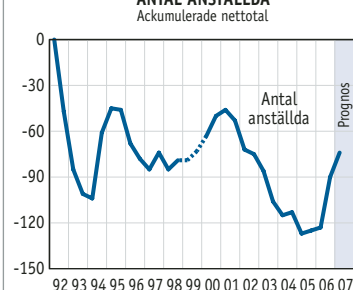
INDUSTRIPRODUKTION

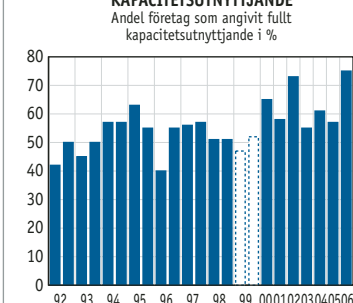
ORDERINGÅNG

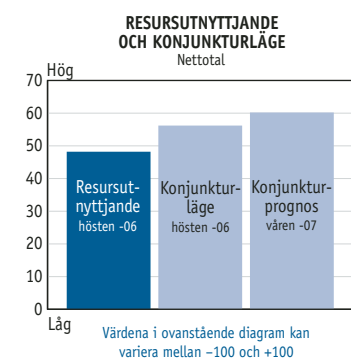
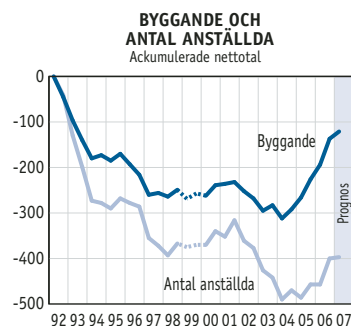
ANTAL ANSTÄLLDA

KAPACITETSUTNYTTJANDE

HÖGKONJUNKTUR I HELA REGIONEN

De försiktiga prognoserna från förra hösten har inte slagit in utan konjunkturläget har istället förbättrats avsevärt. Konjunkturindex har stigit från +27 till +56, med andra ord råder det nu en stark högkonjunktur. Uppgången har skett såväl inom bygg och anläggning som installationer och slutbehandlingsarbeten, men det är den senare branschen som har överraskat positivt. Därmed råder det högkonjunktur i båda delbranscherna. Därtill har de stora skillnaderna mellan länen jämnats ut så att högkonjunkturen nu är spridd över samtliga norrlandslänen.

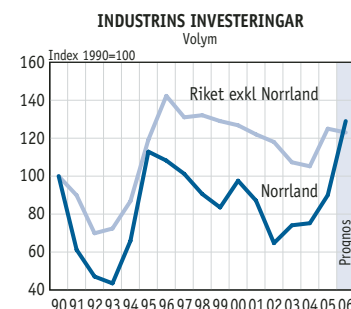
Orderingången visade sig öka kraftigt under första halvåret istället för att som väntat förbli oförändrad och hittills under andra halvåret ser ökningstakten ut att ha tilltagit något. Orderstocksdomömet har därmed förbättrats betydligt sedan förra hösten. Den ökade efterfrågan syns även tydligt i byggandet där ökningstakten har tilltagit, dessutom har företagen genomfört omfattande rekryteringar sedan i våras. Utnyttjandet av produktionsresurser har i och med

detta ökat kraftigt och bristen på arbetskraft har ökat klart och är nu påtaglig inom i stort sett samtliga yrkeskategorier. Detta slår igenom i expansionshindren som visar att 62 procent av företagen nu anser att tillgången på arbetskraft är det främsta expansionshindret mot 26 procent förra hösten. Samtidigt har efterfrågeläget minskat som hinder.

Optimismen består

Förväntningarna inför våren är ganska optimistiska, 30 procent av företagen tror på en ytterligare förbättring av konjunkturläget samtidigt som bara 10 procent tror på ett försämrat läge. Efterfrågan ser dock ut att mattas av efter den starka utvecklingen hittills i år. Sett till första halvåret nästa år tror företagen att orderingången stannar vid en måttlig ökning och detsamma gäller för byggandet. Behovet av nyrekryteringar verkar för tillfället vara tillfredsställt och fram till våren väntas antalet anställda vara endast oförändrat, delvis av säsongmässiga skäl.

INVESTERINGAR

Rekordhöga investeringar

I Norrland stiger industriinvesteringarna i år för fjärde året i följd till rekordhöga 12,5 miljarder kronor. Den kraftiga uppgången de två senaste åren härrör från gruvindustrin. Regionalt ökar investeringarna i år i Gävleborg, Västerbotten och Norrbotten. Både trävaru- och verkstadsindustrin drar upp sina investeringar i år medan massa- och pappersindustrin planerar en minskning.

INDUSTRIINVESTERINGAR FÖR NORRLAND OKTOBER 2006

Värden i mkr, löpande priser

	Gävleborgs län	Västerbottens län	Jämtlands län	Västerbottens län	Norrbottens län	Hela Norrland		
						Byggnader	Maskiner	Summa
Trävaruindustri								
2004	111	147	23	113	86	76	404	480
2005	129	..	55	145	..	86	317	403
2006 (prognos)	274	..	26	165	..	66	454	520
Massa- och pappersind								
2004	..	..	..	..	..	240	2 338	2 578
2005	..	..	..	..	..	403	2 430	2 833
2006 (prognos)	..	..	..	..	..	462	2 172	2 634
Verkstadsindustri								
2004	203	181	37	240	129	130	659	789
2005	305	195	33	237	154	93	830	923
2006 (prognos)	323	218	29	209	204	131	853	984
Gruvor								
2004	..	..	..	..	..	13	858	871
2005	..	..	..	..	..	15	2 766	2 781
2006 (prognos)	..	..	..	..	..	41	6 459	6 500
Industri och gruvor tot								
2004	1 679	2 018	423	1 053	1 557	773	5 958	6 731
2005	1 683	1 905	200	977	3 362	692	7 436	8 128
2006 (prognos)	1 863	1 693	130	1 722	7 081	825	11 664	12 489

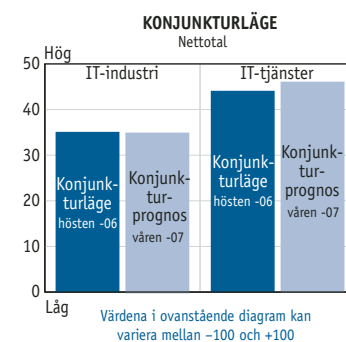
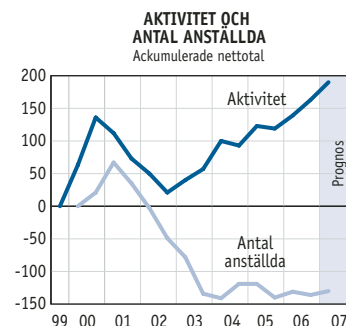
SNABB UPPGÅNG FÖR DATAKONSULTERNA

IT-sektorn i Norrland – bestående av delar av elektroindustrin, datakonsulter och teleoperatörer – har något oförutsett fortsatt att förbättra sitt konjunkturläge. Den förbättring som skett sedan hösten 2005 är kraftig och innebär en uppgång för fjärde året i följd. Efter den normalisering av läget som skedde under förra året upplever hela sektorn i år en högkonjunktur. Konjunkturindex för IT-sektorn, totalt, som teoretiskt kan variera mellan -100 och +100, står nu i +39 vilket är en kraftig förbättring från +21 förra hösten. Redan förra året upplevde IT-industrin ett starkt efterfrågeläge, medan datakonsulterna kommit upp i något som liknade ett normal-läge för branschen. Efter en kraftig förbättring det senaste året har högkonjunkturen nått även datakonsulterna, som under hösten där t.o.m. är någon grad hetare än för IT-industrin.

För IT-industrin består högkonjunkturen med ett i stort sett oförändrat Konjunkturindex på +35 för tredje året i följd. Utfallet för första halvåret i år var mycket starkt för såväl hemma-

och exportmarknad som produktionen. Under hösten sker dock en tydlig dämpning i uppgången på både export- och hemmamarknaden. Trots förbättringarna är orderböckerna för en del företag fortfarande för tunna. IT-industrins förväntningar inför våren är återhållsamma för hemmamarknaden och uppåtriktade för exportmarknaden.

För den tjänstebaserade delen av sektorn står Konjunkturindex under hösten i +44, en markant förbättring från index +6 förra hösten. Förstärkningen har kommit nyligen då omsättningen under hösten ökar kraftigt. Så sent som under första halvåret minskade oförutsett omsättningen något. Brist på datakonsulter kan komma att hämma företagens expansiva planer framöver. Vartannat företag planerar att nyanställa personal fram till våren och en lika stor andel av branschen saknar i dag branschkompetent personal. Konjunkturen väntas bli oförändrad för datakonsulterna det närmaste halvåret.

UPPDRAGSVERKSAMHET

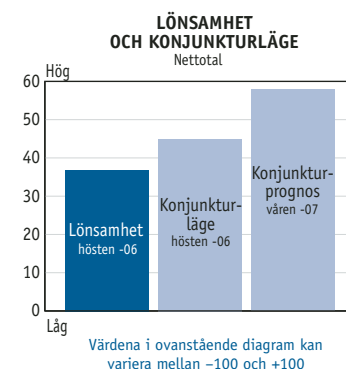
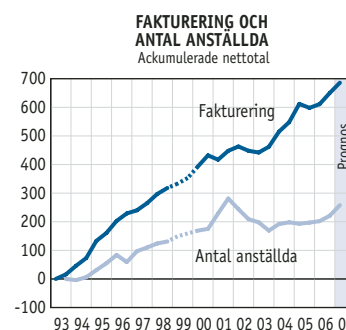
BRIST PÅ KONSULTER DÄMPAR UPPGÅNGEN

Konjunkturutvecklingen för de norrländska konsultföretagen har sedan förra hösten varit mycket positiv. Företagen trodde på en måttlig förbättring av konjunkturläget fram till i våras, men under det senaste året har läget gått från ett konjunkturindex på -3, en stabil normalkonjunktur, till +45 vilket innebär en klar högkonjunktur. Uppgången tycks dock främst ha skett under innevarande halvår. Under första halvåret i år blev faktureringen en besvikelse och ökade bara måttligt medan förväntningarna tydde på en betydligt kraftigare ökning. Brist på branschkompetent personal kan vara en förklaring. För innevarande halvår har faktureringen däremot kommit igång och ser ut att öka mycket kraftigt. Sedan i våras har företagen även nyanställt i en hygglig takt vilket är en klar förbättring jämfört med förra undersökningen. Företagen bedömer att lönsamheten nu är avsevärt bättre än normalt. Nyanställningarna har även lett till en utökad,

och nu påtaglig brist på branschkompetent personal – drygt hälften av företagen upplever nu brist på branschspecifik personal. Tillgången på arbetskraft är nu främsta expansionshinder för 28 procent av företagen samtidigt som en snabbt sjunkande andel av konsulterna uppger efterfrågeläget som främsta hindret. Vart femte företag anser sig inte ha några hinder alls.

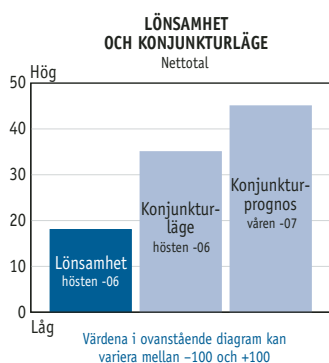
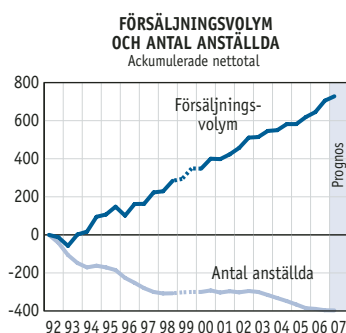
Uppsvinget fortsätter till våren

Företagen är fortsatt optimistiska och tror att konjunkturuppgång kommer att hålla i sig. Till våren tror de på en kraftig konjunkturförbättring. Faktureringen väntas fortsätta öka mycket kraftigt under första halvåret och fram till våren räknar företagen med att nyanställningarna ska ta ordentlig fart. Trots de omfattande rekryteringsplanerna tror dock företagen att lönsamheten kan förbättras ytterligare något till våren, som väntas förbättras kraftigt.

HANDEL

STARK FÖRSÄLJNING OCH GOD LÖNSAMHET

Efter den avmattning som märktes av förra hösten har nu konjunktoren tagit ny fart och har förstärkts betydligt sedan förra hösten. Detta stämmer väl överens med förväntningarna. Konjunkturindex har stigit från +16 till +35 och branschen har därmed definitivt lämnat normalkonjunktoren bakom sig för att nu komma in i en högkonjunktur. Bilden varierar dock mellan de olika länen med Västerbotten i topp, med ett konjunkturindex på +47 medan Västernorrland sackar efter med ett konjunkturindex på +18, sämst bland norrlandsläna. Försäljningen ökade kraftigt under första halvåret i år, vilket var något bättre än väntat, och för innevarande halvår ser ökningstakten ut att tillta ordentligt. För andra halvåret brukar dock säsongnormala variationer som julhandel och skatteåterbäring ha en positiv effekt. Lönsamheten har förbättrats påtagligt och ses nu som betydligt bättre än normalt. Däremot har antalet anställda minskat något sedan i våras vilket även företagens prognos tydde på.

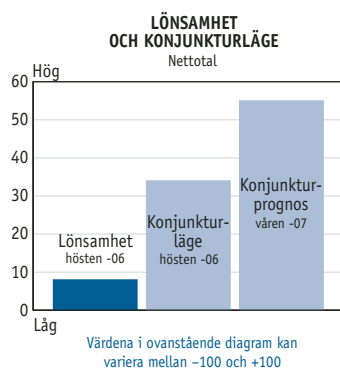
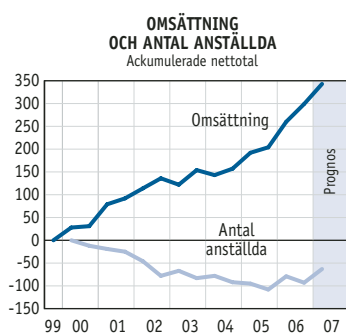
Efterfrågeläget är fortfarande det klart största hindret för fortsatt expansion, men andelen företag som uppger det alternativet har minskat något sedan förra året. Samtidigt har andelen företag som uppger att de inte ser några hinder alls ökat tydligt och uppgår nu nästan till vart tredje företag.

På väg mot högkonjunktur

Konjunkturläget ser ut att fortsätta förstärkas kraftigt fram till våren och branschen bör, om prognosen slår in, då befinna sig i en stark högkonjunktur. Försäljningen spås öka hyggligt under första halvåret och fram till våren räknar företagen med en i stort sett oförändrad personalstyrka. Även lönsamheten ser ut att fortsätta utvecklas mycket positivt fram till våren, hela 52 procent av företagen tror på en ytterligare förbättring av lönsamheten mot endast 10 procent som tror på en försämring.

TURISM

ANSTORMNING VÄNTAS TILL TURISTANLÄGGNINGARNA

Branscherna hotell och biluthyrning har använts som indikator på turistnäringen i Norrland, och här framgår att ännu bättre tider är att vänta för Norrlands turistanläggningar. Ganska oförutsett skedde ett stort lyft för turistnäringen i Norrland under år 2005. Temperaturen steg snabbt i branschen och optimismen var utbredd bland företagen i höstas inför våren i år. Förväntningarna har infriats och turistbranschen har tagit ytterligare ett litet kliv uppåt på konjunkturkurvan. Konjunkturindex för turistnäringen, som teoretiskt kan variera mellan -100 och +100, står under hösten i +34 vilket kan jämföras med +28 förra hösten och index -13 från hösten 2004. Förväntningarna om en kraftigt ökad omsättning under första halvåret i år har överträffats då 68 procent av företagen redovisade ökad omsättning mot 12 procent som hade en nedgång i verksamheten. Efterfrågan på företagens produkter och tjänster har fortsatt att

öka kraftigt även efter sommaren vilket gör att andra halvåret, som av säsongmässiga skäl är lite svagare, visar en nästan lika stark omsättningsökning som första halvåret. Personalstyrkan i början på hösten var nästan lika stor som mitt under högsäsongen under vårvintern. Svårigheten att få tag i personal har ökat något det senaste året, men är ännu inte alarmerande. Vart fjärde företag lider brist på branschkompetent personal medan 11 procent även saknar övrig arbetskraft. Situationen kan komma att förvärras fram tills nästa sommar eftersom expansionen väntas fortsätta efter årsskiftet med närmast oförminskad styrka. Två av tre företag räknar med ytterligare förbättrad konjunktur till våren mot något enstaka som befarar en försämring. Vart tredje företag behöver nyanställa till våren mot bara ett fåtal som aviserar neddragningar på personalen. Förväntningarna är stora på ökad omsättning och förbättrad lönsamhet under nästa halvår.

EXPORTEN I NORRLAND

Export- och importuppgifterna på denna sida baserar sig på en regional fördelning av utrikes-handelsstatistiken för varor. Beräkningarna är av schablonmässig karaktär, vilket gör att resultaten skall tolkas med försiktighet. Företagens export fördelas med hjälp av antalet anställda på respektive arbetsställe.

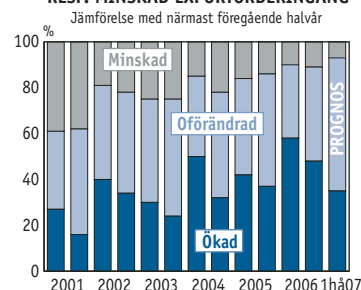
Varuexporten fortsatte att öka kraftigt och på bred front i Norrland från 2004 till 2005, med 8,1 procent. Varuexporten har ökat i samtliga län, men allra snabbast är ökningen för Norrbottens län, med 18 procent. Där är det branschen övrig industri där malmexporten ingår som främst förklarar uppgången. Den näst snabbaste ökningen

redovisas för Västerbotten med ca 11 procent. Trävaruexporten som 2004 stod för en nedgång återhämtade sig förra året till en ökning med närmare 10 procent. Ungefär hälften så stor, ca 4,5 procent, var ökningen av verkstadsexporten. Den tungt vägande exporten för massa och papper ökade måttligt med 2 procent.

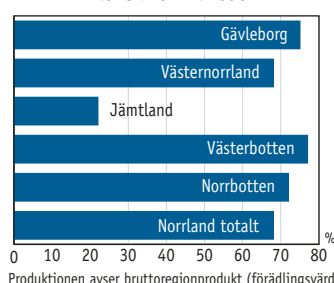
Industrins exportorder

ANDEL FÖRETAG MED ÖKAD, OFÖRÄNDRAD RESP. MINSKAD EXPORTORDERINGÅNG

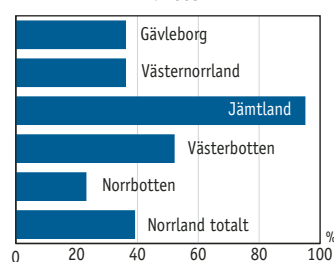

Varuexporten i ett länsperspektiv

EXPORTENS ANDEL AV NÄRINGSLIVETS PRODUKTION ÅR 2004

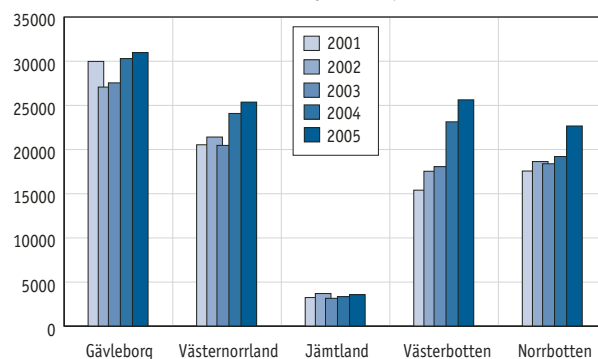

IMPORTENS ANDEL AV EXPORTEN ÅR 2005

VARUEXPONENTS UTVECKLING 2001-2005

Värden i miljoner kronor per län

Importen av konsumtionsvaror är sannolikt underskattad. Konsumtionsvaruimporten redovisas troligen till stor del på partihandelsföretag längre söderut.

Exportstrukturen i Norrland

VARUEXPONENTEN FÖRDELAD PÅ LÄN OCH BRANSCH

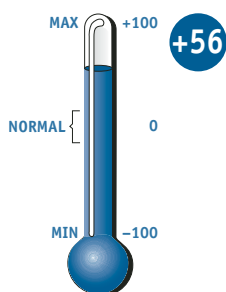
Värden i miljoner kronor 2005

	Gävleborg	Västernorrland	Jämtland	Västerbotten	Norrbotten	Norrland
Livsmedelsindustri	174	910	101	54	296	1 537
Trävaruindustri	2 030	1 258	813	1 463	1 661	7 226
Massa/pappersindustri	7 880	12 351	15	1 300	5 092	26 638
Kemisk/gummivaruindustri	698	2 236	15	1 607	395	4 952
Stål- och metallindustri	1 866	658	0	764	3 287	6 574
Verkstadsindustri	16 050	5 753	1 660	14 386	2 116	39 965
Övrig industri	207	615	229	703	8 316	10 071
Byggverksamhet	19	27	13	38	22	120
Partihandel	978	697	279	4 659	698	7 311
Övrigt	1 071	864	452	657	783	3 827
Totalt	30 974	25 370	3 579	25 631	22 668	108 222

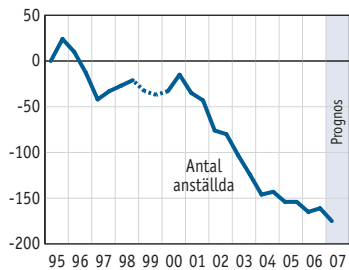
Källa: SCBs utrikeshandelsstatistik

NÄRINGSLEVET

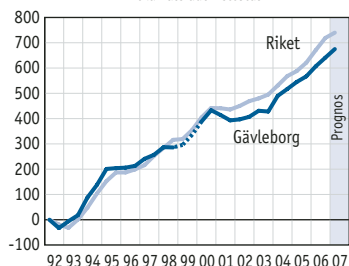

ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

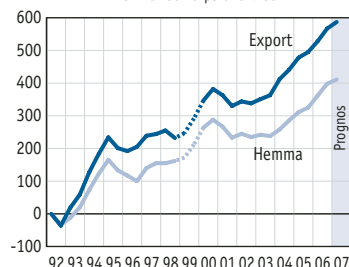

INDUSTRIN

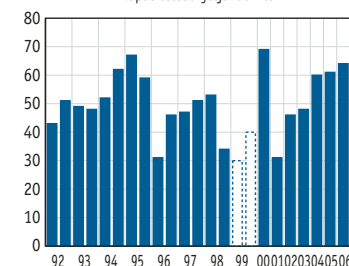
INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotal

ORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknad

KAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

STARKT PÅ SAMTLIGA FRONTER I LÄNET

En avsevärd förbättring har skett av konjunkturläget i länet sedan förra hösten. Tillsammans med Norrbotten har länet den starkaste konjunkturen i Norrland. Läget verkar dessutom mycket stabilt då förbättringar skett inom samtliga huvudbranscher och där framförallt industrin ger ett starkt intryck. Inför våren är företagen lite försiktigare i sina prognoser, åtminstone inom industrin och byggsektorn. Detaljhandeln och uppdragsverksamhet tror däremot på en fortsatt tydlig konjunkturuppgång.

Tillverkningsindustri

Industrikonjunkturen har fått en rejäl skjuts uppåt sedan förra året och konjunkturindex har stigit från +38 till +64 det senaste året. Såväl export- som hemmamarknaden växte kraftigt under första halvåret i år och under innevarande halvår har orderingen fortsatt att växa i samma höga takt. Detta har lett till en synnerligen kraftig påbyggnad av orderstocken och som en naturlig följd av det har orderstocksomdömet förbättrats betydligt.

Produktionen har följt efter orderingen och ökat mycket kraftigt under första halvåret och ökningstakten ser ut att bli i stort sett lika stark även under innevarande halvår. Trots detta är kapacitetsutnyttjandet i stort sett oförändrat och antalet anställda har t.o.m. minskat något sedan i våras. Det ska dock framhållas att bilden är splittrad mellan små (färre än 100 anställda) och stora företag där de mindre företagen ger en ljusare bild av såväl utvecklingen av produktion och anställda som kapacitetsutnyttjandet.

Ett tydligt tecken på att det råder en högkonjunktur är att efterfrågeläget inte längre är det största expansionshindret. Andelen företag som uppger det som främsta hinder har minskat klart samtidigt som maskin- och anläggningskapaciteten har seglat upp som det främsta hindret. Dessutom uppger vart femte företag att de inte ser några expansionshinder alls.

Till våren väntar sig företagen en måttlig förbättring av konjunkturläget. De större företagen är återhållsamma i sina prognoser medan de mindre företagen är fortsatt optimistiska. Avmattningen syns även i orderingen och även här är det främst hos de större företagen taktens bromsas upp. Fram till våren ser det ut

att bli betydande personalminskningar bland de större företagen.

Byggverksamhet

Trots tidigare farhågor om vikande konjunktur fram till i våras har konjunkturen dragit iväg uppåt – konjunkturindex har stigit från +6 till +47. Även de antagna anbuderna har ökat kraftigt under första halvåret, även om viss avmattning märks av under innevarande halvår. Orderstocksomdömet har därmed förbättrats och är nu mycket positivt. Företagen har även gjort omfattande nyanställningar sedan i våras och bristen har ökat på de flesta personalkategorier. Dessutom är tillgången på arbetskraft nu det främsta hindret för expansion. Inför våren ser företagen återigen en avmattning och tror på ett oförändrat konjunkturläge. Under första halvåret 2007 tror företagen dessutom att orderingen stannar av och att det till våren blir betydande personalminskningar.

Detaljhandel

Konjunkturläget har utvecklats ungefär som företagen förväntade sig förra hösten och konjunkturindex har stigit klart från +20 till +40 och det rör sig därmed om en högkonjunktur. Försäljningen steg under första halvåret trots prognoser om en minskning och under innevarande halvår väntas ökningen bli mycket kraftig. Andra halvåret brukar dock dras upp av säsongsnormala effekter som julhandeln. Sedan i våras har företagen även gjort vissa nyanställningar och ändå har de lyckats förbättra lönsamheten en hel del. Konjunkturuppgången väntas även fortsätta till våren. Försäljningen spås öka kraftigt under första halvåret och en begränsad nyrekrytering beräknas även ske fram till våren samtidigt som företagen ser ljust på lönsamhetsutvecklingen.

FORTFARANDE EN BIT KVAR TILL EN BRED HÖGKONJUNKTUR

Det har skett en tydlig konjunkturförbättring i länet sedan förra hösten, men trots det ligger Västernorrland fortfarande efter de övriga norrlandsläna på konjunkturkurvan. Orsaken är massa- och pappersindustrin med fortsatt svaga konjunkturomdömen, samt detaljhandeln där konjunkturläget försämrats något. Prognoserna inför våren ger dock hopp om en snar förbättring inom både industrin och detaljhandeln, dessutom består högkonjunkturen inom byggsektorn.

Tillverkningsindustri

Konjunkturläget har fortsatt att förstärkas och förbättringen är ganska kraftig – konjunkturindex har stigit från -8 till +17. Detta stämmer väl med prognoserna och industrin kan därmed sägas ha lämnat normalkonjunkturen bakom sig. Fortfarande är det dock långt kvar till högkonjunkturläge och i de övriga norrlandsläna råder det en klart starkare industrikonjunktur. Liksom förra hösten är det de mindre företagen (färre än 100 anställda) som agerar draglok medan de större bromsar – konjunkturindex för de två grupperna är +42 respektive -3. Det är massa- och pappersindustrin som fortsätter att dra ner nivån med ett konjunkturindex på -44.

Bakom uppgången står främst exportmarknaden som under första halvåret i år överträffade prognoserna med bred marginal. Under innevarande halvår har takten dock mattats av betydligt även om ökningstakten fortfarande är hygglig. Hemmamarknaden ökar i en klart beskedligare takt – under första halvåret i år var ökningen måttlig och i nuläget ökar orderingen bara svagt. Exportefterfrågan har räckt till en avsevärd uppbyggnad av orderstockarna och orderstocksomdömet har också förbättrats klart och stocken bedöms nu som något större än normalt.

Trots en kraftig produktionsökningstakt så här långt in på året har personalstyrkan fortsatt att minska bland de större företagen. Efterfrågeläget fortsätter att vara det dominerande expansionshindret även om andelen företag som anger det som det främsta hindret har minskat från 46 till 40 procent.

I konjunkturprognosen är företagen lika optimistiska som förra hösten. Exportmarknaden fortsätter att vara motorn i uppgången – under

första halvåret nästa år ser exportorderingången ut att få ny fart och öka mycket kraftigt. Hemmamarknaden väntas dock fortsätta att bara öka svagt. Neddragningarna ser ut att fortsätta till våren, men i en allt långsammare takt.

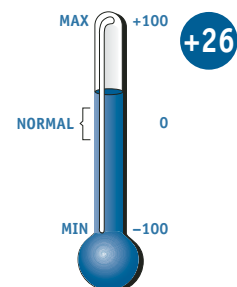
Byggverksamhet

Konjunkturläget är fortsatt mycket starkt och konjunkturindex ligger nu på +58. Orderingen har ökat kraftigt hittills under året och orderstocksomdömet har förbättrats ytterligare. Sedan i våras har det även skett mycket omfattande nyanställningar. Bristen på såväl betongarbetare som träarbetare samt tekniska tjänstemän börjar nu bli besvärande stor. Dessutom är tillgången på arbetskraft nu det helt dominerande expansionshindret. Till våren tror företagen på en viss konjunkturförbättring, men sett till hela första halvåret nästa år väntas orderingen liksom produktionen stanna av. Nyrekryteringen verkar också stanna av och fram till våren väntas det bara bli en svag ökning av antalet anställda.

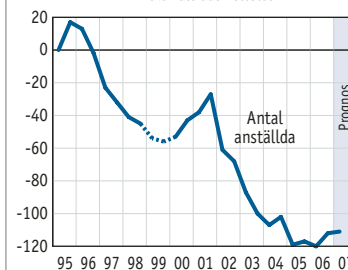
Detaljhandel

Sedan förra hösten har konjunkturläget försämrats en del och konjunkturindex har sjunkit från +32 till +18. Trots detta har försäljningen ökat mycket kraftigt hittills i år. En möjlig förklaring till de försämrade konjunkturomdömena skulle kunna vara att trots försäljningsökningen har den förväntade lönsamhetsförbättringen uteblivit. Så många som 42 procent av företagen uppger däremot att de inte ser några expansionshinder, en mycket hög andel. Till våren tror företagen återigen på en kraftig förbättring av konjunkturläget och även om försäljningen ser ut att mattas av under första halvåret nästa år är optimismen stor om att lönsamheten ska bli bättre till våren.

NÄRINGSLIVET

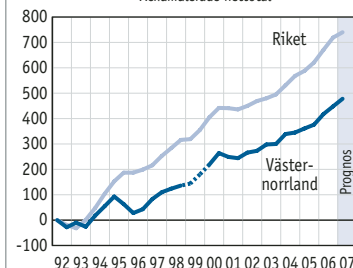

ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade nettotal

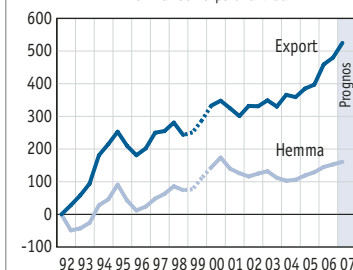

INDUSTRIN

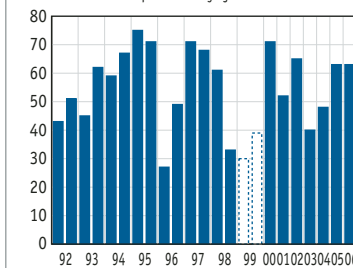
INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade nettotal

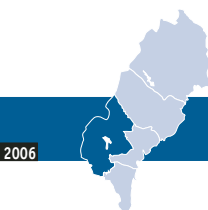

ORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknad

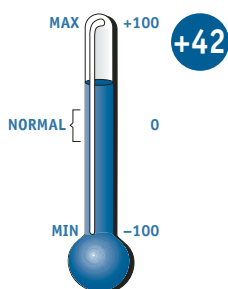

KAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande i %

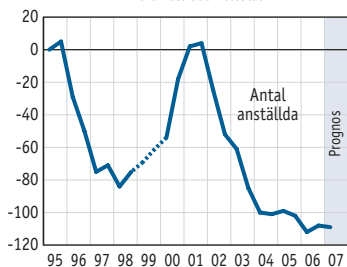

NÄRINGSLEVET

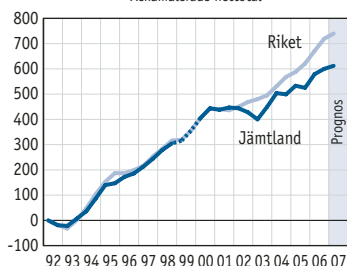

ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

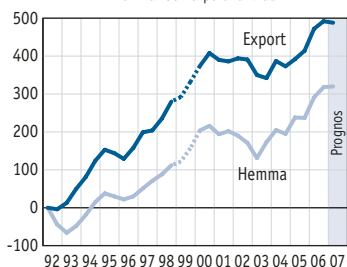

INDUSTRI

INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotal

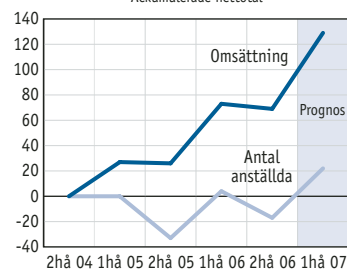

ORDERINGÅNG
Hemma- och exportmarknad

TURISM

TURISM
Ackumulerade netttotal

BYGGINDUSTRINS KONJUNKTUROMDÖMEN STARKAST I NORRLAND

Konjunkturen i länet har stärkts avsevärt sedan förra året, vilket gäller samtliga branscher. Tillverkningsindustrin har fortsatt uppåt i god fart. Byggbranschen upplever för närvarande en het konjunktur, med arbetskraftsbrist. Detaljhandeln räknar med snabbt stigande lönsamhet och turistnäringen fortsätter att expandera, med sysselsättningsökning som följd.

Tillverkningsindustri

Det gick i fjol bra för industriföretagen i Jämtland. Förhoppningarna inför 2006 var dock måttligt högt ställda. Det har nu visat sig att utvecklingen under våren 2006 blev mycket bättre än förväntat. Omkring två tredjedelar av företagen rapporterade ökad ordergång och ökad produktion jämfört med föregående halvår. Både export- och hemmamarknaden stärktes kraftigt. Framför allt var det verkstadsbranschen som överraskade positivt – tre fjärdedelar av företagen ökade produktionen. Under innevarande höst ser det ut att fortsätta uppåt för industrin. En tredjedel av företagen räknar med detta.

Orderstocksomdömena har förbättrats dramatiskt. Konjunkturindex för industrin, som kan variera mellan +100 och -100, uppmättes för september till +34, vilket kan jämföras med +7 ett år tidigare. För trävaruindustrin var index +81. Kapacitetsutnyttjandet har stigit det senaste året. I september var det 38 procent av företagen som körde för fullt. Sysselsättningen har dock ökat endast marginellt. Inför kommande vår ser det fortsatt ljus ut. Konjunkturen stärks ytterligare, även om produktionsökningarna ser ut att bli måttliga. Antalet anställda förändras inte i någon större omfattning.

Byggverksamhet

I fjol påbörjades en återhämtning av byggkonjunkturen i Jämtland, från det relativt svaga läget under 2004. Under våren 2006 har uppgången förstärkts kraftigt och med bred marginal överträffat de ganska måttligt högt ställda förväntningarna från förra hösten. Drygt 40 procent av byggföretagen rapporterade ökat byggande under våren. Antalet anställda ökade jämfört med föregående höst i nästan två tredjedelar av företagen. Orderstockarna steg mycket kraftigt och bedömningen av ordreläget har undergått en mycket betydande förbättring. Konjunkturindex för byggbranschen

har för september uppmätts till +65, vilket kan jämföras med värdet för hösten 2005 som var +31. Det innebär att det råder en stark högkonjunktur för byggandet.

Det ser ut att kunna fortsätta uppåt även under innevarande höst. Under våren 2007 verkar däremot konjunkturen plana ut på en hög nivå. Det bör också observeras att situationen på arbetsmarknaden verkar bromsande på en fortsatt ökad byggverksamhet. Hela 40 procent av byggföretagen anser att tillgången på arbetskraft är det främsta hindret för expansion.

Detaljhandel

Försäljningen inom detaljhandeln var under våren 2006 oförändrad från föregående höst, vilket var ett något sämre utfall än vad som förväntades. Däremot kan konstateras att lönsamheten förbättrades påtagligt. Det var i september en jämn fördelning mellan de företag som bedömde lönsamheten som bra respektive dålig. Förväntningarna inför utvecklingen under hösten är ganska högt uppskruvade. Fler än fyra företag av fem räknar med ökande försäljningsvolym, samtidigt som lönsamheten väntas stiga mycket kraftigt. Under kommande vår förbättras situationen ytterligare. Sysselsättningen i branschen verkar dock fortsätta att krympa.

Turism

Turistnäringen har stor betydelse för Jämtland och har haft en mycket positiv utveckling under senare tid. Omsättningen stiger i god takt, medan man däremot inte lyckats förbättra lönsamheten sedan förra året. Lönsamheten i branschen kan fortfarande betraktas som normal. Optimismen är stor inför kommande halvår. 75 procent av företagen i branschen räknar med stigande omsättning. Hälften av företagen tror också på en förbättrad lönsamhet. Sysselsättningen är på uppåtgående och det finns ännu inte några starka indikationer på en kommande arbetskraftsbrist.

MARKANT FÖRBÄTTRING FÖR INDUSTRI

Konjunkturen i Västerbotten har förbättrats påtagligt sedan förra hösten. Konjunkturindex har uppmätts till +53, vilket får betraktas som högkonjunktur. Tillverkningsindustrin har i år gått betydligt bättre än väntat. Verkstäderna har överraskat mest. Även byggandet och detaljhandeln har uppfyllt de ganska höga förväntningarna. Inom byggsektorn finns numera tydliga tecken på arbetskraftsbrist.

Tillverkningsindustri

Det rådde under förra hösten en behärskad optimism bland företagen i tillverkningsindustrin beträffande utvecklingen under början av 2006. Det har visat sig att förväntningarna har överträffats med råge. Speciellt inströmningen av order från exportmarknaden har legat högt över förväntningarna, men även hemmamarknaden har visat betydligt större styrka än väntat. Mer än hälften av industriföretagen rapporterade ökad ordergång. 45 procent ökade produktionen jämfört med föregående halvår. Verkstadsindustrin, och då i synnerhet de större företagen med minst 100 anställda, har gått mycket starkt jämfört med vad man tidigare trodde, men detta gäller även flera andra branscher. Kemiindustrin uppvisar mera måttfulla ökning. Orderböckerna har blivit betydligt tjockare och bedömningen av orderstockens storlek har förändrats kraftigt i positiv riktning. Konjunkturindex för tillverkningsindustrin har förbättrats från +15 förra hösten till +58 i september i år. Detta betyder att det råder högkonjunktur för den västerbottniska industrin. Index för verkstäderna är +59 och för trävaruindustrin +55, medan kemiindustrin uppvisar det lägsta värdet med +24 – även det visar dock på ett mycket starkt konjunkturläge.

Företagens förväntningar inför kommande vår tyder på att expansionen går in i en något lugnare fas. Man räknar med fortsatta efterfrågeökningar, men de blir av måttlig omfattning och produktionsökningarna ser ut att bli mera begränsade än hittills. Sysselsättningen har utvecklats ganska gynnsamt. Den ökade under våren och man räknar nu med ganska oförändrad nivå på antalet anställda under våren 2007.

Byggverksamhet

Byggandet fortsatte uppåt under första halvåret i år i ungefär den takt som man förväntade

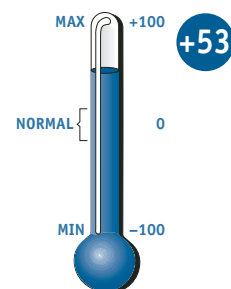
sig förra hösten. Under senare delen av 2006 väntas farten öka påtagligt. Hela 70 procent av byggföretagen räknar med ökat byggande under innevarande höst. Stocken av pågående arbeten har ökat markant och ordergången stiger i rask takt. Bedömningen av orderstocken har blivit mycket mera positiv än tidigare, och kapacitetsutnyttjandet har stigit kraftigt. 49 procent av företagen angav stort utnyttjande av produktionsresurserna. Två tredjedelar av företagen i branschen har ökat antalet anställda det senaste året.

Konjunkturindex för byggandet har sedan förra hösten förbättrats från -13 till +49. Septembernoteringen från i år kan betraktas som högkonjunktur. Det ser fortsatt ljus ut inför våren 2007. Byggandet väntas stiga ytterligare och företagen i branschen räknar med nyanställningar i ganska stor omfattning. Det finns dock tydliga tecken på arbetskraftsbrist som kan försvåra företagens planer på att öka byggandet. Hela 76 procent av företagen anger att tillgången på arbetskraft är det främsta hindret för expansion av verksamheten.

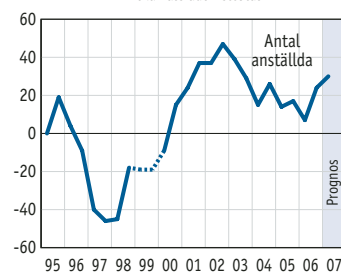
Detaljhandel

Detaljhandelskonjunkturen har utvecklats ungefär på det sätt som företagen räknade med förra hösten. Närmare hälften har rapporterat ökad försäljningsvolym under våren jämfört med föregående halvår och man räknar med en ytterligare fartökning under hösten. Lönsamheten i branschen har blivit klart bättre det senaste året och mer än hälften anser att det nu råder bra lönsamhet. Konjunkturindex för branschen visar fortfarande på högkonjunktur. Utsikterna ser fortsatt ljusa ut, även om expansionen ser ut att kunna gå in i en något lugnare fas under början av nästa år. Drygt en tredjedel räknar dock med ökande omsättning och lönsamheten spås förbättras ytterligare.

NÄRINGSLEVET

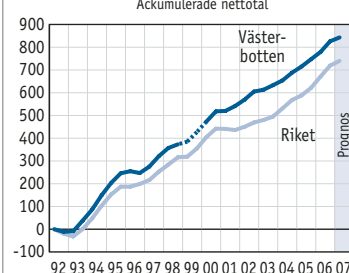

ANTAL ANSTÄLLDA

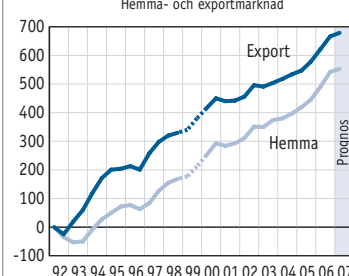

INDUSTRIN

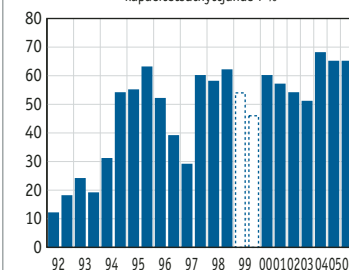
INDUSTRIPRODUKTION

ORDERGÅNG

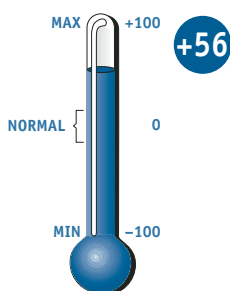

KAPACITETSUTNYTTJANDE

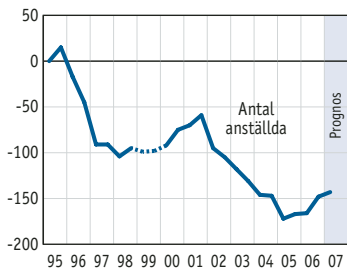

NÄRINGSLEVET

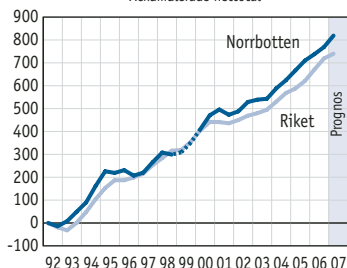

ANTAL ANSTÄLLDA
Ackumulerade netttotal

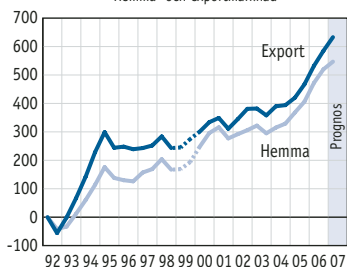
INDUSTRIN

INDUSTRIPRODUKTION
Ackumulerade netttotal

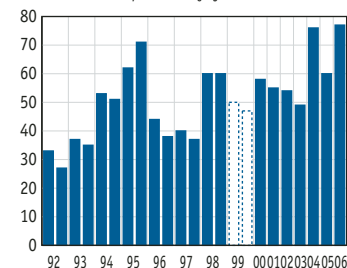

ORDERINGÅNG

Hemma- och exportmarknad

KAPACITETSUTNYTTJANDE
Andel företag som angivit fullt kapacitetsutnyttjande 1 %

STARKASTE INDUSTRIKONJUNKTUREN I NORRLAND

Konjunkturindex för Norrbotten har för hösten uppmätts till +56, vilket innebär att länet tillsammans med Gävleborg uppvisar den starkaste konjunkturen i Norrland. Allra hetast är det för tillverkningsindustrin, i synnerhet trävaruindustrin. För byggandet råder det också utpräglad högkonjunktur. Brist på personal och anläggningskapacitet börjar göra sig gällande för både industrin och byggbranschen.

Tillverkningsindustri

Konjunkturbilden för den norrbottenska tillverkningsindustrin har fortsatt att stärkas från den relativt höga nivå som uppnåddes redan i fjol. Orderingången utvecklades under första halvåret i år mycket starkt. Två tredjedelar av företagen rapporterade ökad efterfrågan, en ännu högre andel än enligt de tidigare optimistiska förutsägelsena. Produktionen steg i nästan samma höga takt. Under innevarande höst ser det också mycket ljus ut. Konjunkturindex för tillverkningsindustrin har för september beräknats till +76, vilket betyder en mycket stark högkonjunktur. För trävaruindustrin var index +88. Bland de större trävaruföretagen bedömde samtliga konjunkturläget som bra. För Norrland totalt var index för hela tillverkningsindustrin +52. Kapacitetsutnyttjandet har stigit till nivåer som är bland de högsta som noterats i konjunkturbarometern. För industrin totalt var det 77 procent av företagen som angav att de körde för fullt och för trävaruindustrin var motsvarande andel 90 procent.

Utsikterna för 2007 ser fortsatt ljusa ut. Efterfrågan stiger i snabb takt, speciellt på exportmarknaden. Starkast ser det ut för trävaruindustrin, där tre företag av fem räknar med högre exportorderingång. Det starka efterfrågeläget fortsätter att dra upp produktionen, som stiger i samma höga takt. Det bör dock noteras att omkring 40 procent av företagen har angivit att maskin- och anläggningskapaciteten är det största hindret för expansion. Det råder också viss personalbrist.

Byggverksamhet

För byggbranschen i Norrbotten innebar fjolåret en mycket kraftig vändning uppåt för konjunkturen. Byggandet steg mycket kraftigt, vilket också resulterade i en betydande samsättningsökning. Den optimism som rådde inför 2006 har visat sig vara i hög grad berätt-

tigad. Byggandet har fortsatt uppåt mot ännu högre nivåer. Hälften av byggföretagen rapporterade ökat byggande i våras och farten tilltar ytterligare under hösten. Orderingången stiger i oförminskad takt och bedömningen av inläggande orderstockar har successivt blivit allt mer positiva. Konjunkturindex för branschen låg i september på ungefär samma, mycket höga, nivå som ett år tidigare. Det uppmättes till +61, vilket indikerar en stark högkonjunktur. Byggföretagen tror på en fortsatt förstärkning av byggkonjunkturen och drygt en tredjedel räknar med ökad nivå på byggandet under kommande vår. Flertalet av de övriga företagen räknar med oförändrad nivå. Den fortsatta expansionen ser ut att leda till fler nyanställningar. Situationen på arbetsmarknaden verkar dock kunna bli problematisk. Det är viss brist på alla personalkategorier, mest markerat för betongarbetare/murare. 65 procent av företagen rapporterade brist för denna kategori. 46 procent anger arbetskraftsbrist som det främsta hindret för expansion av verksamheten.

Detaljhandel

Detaljhandeln i Norrbotten hade inget lysande år i fjol. Försäljningsutvecklingen var trög och lönsamheten inte den bästa. Förhoppningarna inför 2006 var måttligt högt ställda. Utfallet under första halvåret i år blev betydligt bättre än förväntningarna. En tredjedel av detaljhandelsföretagen rapporterade ökad försäljning, medan mer än hälften redovisade oförändrad försäljningsnivå. Under innevarande höst räknar hela fyra företag av fem med ökad försäljning. Konjunkturindex har förbättrats avsevärt sedan förra hösten, och har för september uppmätts till +31, vilket får betecknas som en stark konjunktur. Under början av nästa år fortsätter försäljningen uppåt i rask takt. Nio företag av tio räknar med ökad eller oförändrad försäljning. Lönsamheten förbättras rejält.

BRANSCHÖVERSIKT FÖR NORRLAND MED KONJUNKTURINDEX HÖSTEN 2006

	Gävleborg			Västernorrland			Jämtland			Västerbotten			Norrbotten			Norrland		
	Syssel- satta ¹⁾	Ande ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel- satta ¹⁾	Ande ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel- satta ¹⁾	Ande ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel- satta ¹⁾	Ande ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel- satta ¹⁾	Ande ²⁾ %	Konj. index ³⁾	Syssel- satta ¹⁾	Ande ²⁾ %	Konj. index ³⁾
Tillverkningsindustri, tot	25,9	32,8	64	16,7	21,1	17	6,5	8,2	34	17,1	21,6	58	12,9	16,3	76	79,1	50,5	52
- Trävaruindustri	2,5	27,9	61	1,2	13,8	74	1,2	13,2	81	2,5	28,0	55	1,5	17,1	88	8,9	5,7	69
- Sägverksindustri	1,1	23,6	..	0,8	16,3	..	0,6	12,7	..	1,4	28,5	..	0,9	18,9	..	4,8	3,0	89
- Massa- och pappersindustri	3,4	34,8	74	4,3	43,8	-44	0,1	0,6	..	0,5	4,9	..	1,5	15,9	..	9,7	6,2	30
- Kemisk industri	0,6	12,5	..	1,5	34,4	..	0,2	3,9	..	1,6	36,5	24	0,6	12,7	..	4,4	2,8	26
- Stål- och metallverk	5,4	58,0	..	0,9	10,0	..	0,0	0,0	..	1,1	11,6	..	1,9	20,4	..	9,2	5,9	73
- Verkstadsindustri	11,2	32,3	64	6,3	18,0	58	3,4	9,8	20	8,8	25,4	59	5,0	14,5	66	34,8	22,2	58
- Maskinindustri	2,2	25,4	71	2,1	24,3	..	0,9	10,1	..	2,8	32,3	42	0,7	7,9	..	8,6	5,5	54
- Övrig industri	2,9	24,2	..	2,5	20,9	..	1,7	13,9	..	2,6	21,6	..	2,3	19,4	..	12,1	7,7	..
Byggverksamhet	6,4	22,3	47	7,1	24,8	58	2,6	9,0	65	5,9	20,5	49	6,7	23,4	61	28,7	18,3	56
Detaljhandel ⁵⁾	3,6	24,7	40	3,2	22,1	18	1,4	9,8	39	3,3	22,8	47	3,0	20,6	31	14,7	9,4	35
Uppdragsverksamhet	8,1	23,6	..	8,2	24,0	..	4,4	12,8	..	6,5	19,1	..	7,0	20,5	..	34,2	21,8	45
IT-verksamhet ⁶⁾	4,1	26,2	..	3,4	21,6	..	2,5	16,0	..	2,8	17,7	..	2,9	18,5	..	15,7	10,0	39
Totalt för resp. region	44,0	28,1	56	35,3	22,5	26	14,9	9,5	42	32,9	21,0	53	29,7	18,9	56	156,6	100,0	48

¹⁾ Tusental ²⁾ Länets andel av Norrland ³⁾ Avser konjunkturläget hösten 2006 ⁴⁾ Andel av näringslivet totalt i Norrland ⁵⁾ Exkl. livsmedelshandel ⁶⁾ Ingår ej explicit i totalen

Undersökningsmetodik

Konjunkturutvecklingen i en region är givetvis intimt sammanlänkad med den totala ekonomiska utvecklingen i landet. Trots det kan det finnas så stora skillnader i näringslivsstruktur att konjunkturutvecklingen i landet inte alltid kan ligga till grund för en bedömning av utvecklingen i regionen.

Skillnader i näringslivsstruktur kan bestå av olikheter avseende t.ex. branschstruktur, exportintensitet och graden av legotillverkning hos företagen. Vid konjunkturanalys är det av speciellt intresse att se på branschstatistiken grupperad efter slutanvändning. En sådan gruppering till sektorer underlättar en analys av utvecklingen över tiden.

I Norrlandslänen ligger t.ex. gruvornas, skogsindustrins samt järn- och stålindustrins andel av industrins totala förädlingsvärde på 47 %, jämfört med 18 % i riket. Detta förhållande i kombination med exportintensiteten hos företagen inom råvaruindustrierna leder till att en konjunkturuppgång i Norrland bör ligga före en konjunkturuppgång i landet. Förklaringen till detta är att råvaruindustrier tenderar att leda utvecklingen i en internationell konjunkturuppgång.

Andra faktorer som t.ex. grader av legotillverkning i olika branscher påverkar givetvis också situationen. För att få bättre information om regionens utveckling är regionala konjunkturundersökningar ett alternativ.

Undersökningens uppläggning

Konjunkturbarometern för Norrland omfattar fem huvudbranscher: Tillverkningsindustri, byggnadsindustri, detaljhandel, uppdragsverksamhet och IT-branschen. Dessutom belyses turistnäringen genom indikatorer för hotellverksamhet och biluthyrning. Undersökningen baseras på ett urval företag i Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län och är en postenkät som omfattar totalt ca 900 företag i hela Norrland.

För tillverkningsindustrin är urvalet stratifierat på bransch och storlek (antal anställda). Urvalet är så konstruerat att god täckning fås ned till storleksgruppen med minst 10 anställda. Detta görs för att kunna särredovisa små och medelstora företag. Företag med mer än 100 anställda totalundersöks. I undersökningen ingår för Norrland totalt drygt 500 industriföretag.

För näringsgrenarna byggnadsindustri och detaljhandel baseras konjunkturbarometern på ett urval av 25 företag per län i vardera branschen, och för uppdragsverksamhet, IT-verksamhet och turism ett urval av 40, 55 resp 35 företag i Norrland som helhet.

Urvalsramen utgörs av SCB:s Företagsdatabas (FDB). Företagen tillfrågas via en enkät, där företagsledningen ombeds besvara ett antal frågor avseende den ekonomiska utvecklingen för innevarande och kommande halvår. För varje fråga finns i regel tre svarsalternativ: större/oförändrad/mindre.

Vid bearbetning av resultaten vägs svaren med ett storleksmått (förädlingsvärde alternativt antal anställda), så att de större företagen väger tyngre än de mindre. Resultaten presenteras som s.k. netttotal. Netttotalen utgörs av saldot mellan de företag som uppgivit positiv respektive negativ utveckling eller omdöme. Materialinsamling, statistisk bearbetning och analys görs av SCB.

Andel svarande bland tillfrågade företag uppgår till drygt 95 % för företag med över 100 anställda. För företag med mindre än 100 anställda är svarsfrekvensen något lägre.

Om Konjunkturindex för Norrland

Syftet med en konjunkturindex är att ge ett sammanfattande mått på konjunkturen, dvs. det ekonomiska läget, i en bransch eller region vid en viss tidpunkt. Konjunkturindexen för en region är en sammanvägning av det aktuella konjunkturläget för de olika branscher som ingår och undersöks i en region.

Konjunkturläget för varje bransch är i sin tur grundat på företagens egna bedömningar av konjunkturen, bra/normal/dålig, vid en viss tidpunkt. Konjunkturindex, baserat på s.k. netttotal, har en möjlig variationsbredd från -100 till index +100. Värdet 0 med en toleransgräns på ca ±15 enheter anger läget för en s.k. normalkonjunktur. -100 anger en nattsvart lågkonjunktur och +100, vilket anger att 100 % av företagen givit omdömet "bra" om konjunkturen, står för en överhettad högkonjunktur. Gränserna för låg- och högkonjunktur har schablonmässigt satts till index ca -40 respektive +40.

Topplån för företag

Norrlandsfondens uppdrag är att vara en möjliggörare. Varje år lånar vi ut cirka 200 miljoner kronor till nyetablering, utveckling och expansion i det norrländska näringslivet. För tillfället har vi 315 kunder som förverkligar sina utvecklingsplaner.

Bra affärsidéer behöver god finansiering. Vår uppgift är att främja utvecklingen i norrländska företag genom att ställa upp med flexibla topplån när banken inte kan gå hela vägen. Vi kan också stå för avgörande garantier och borgensåtaganden.

Sedan Norrlandsfonden grundades 1961 har vi lånat ut cirka fyra miljarder kronor. De har i sin tur genererat investeringar för 12 miljarder. Vi är stolta över att bidra till att hela Norrland växer och blir ännu starkare.

Luleå Box 56, 971 03 Luleå
tel 0920-24 42 50, fax 0920-24 42 69
Sundsvall S Järnvägsgatan 31, 852 37 Sundsvall
tel 060-12 82 70, fax 060-12 31 03
E-post info@norrlandsfonden.se
Hemsida www.norrlandsfonden.se